

MORT I VIDA EN EL VOLCÀ DE GUAZAPA

Charles Clements

Charles Clements és un metge nord-americà que arribà a El Salvador el març de 1982 per a atendre als pacients civils i ensenyar medicina preventiva en una àrea controlada per la "guerrilla". Fou pilot durant la guerra del Vietnam, tingué, però, fortes decepcions i refusà seguir realitzant volades. Després de completar els seus estudis de medicina començà a practicar-los a Califòrnia. L'experiència que allí obtingué amb els refugiats centramericans el portà a qüestionar la versió oficial d'això que esdevé a la regió centramericana i decidí venir a El Salvador. Ara es troba de retorn als EEUU parlant de la seva pròpia experiència davant el Congrés, amb periodistes i públic en general per a tractar d'aconseguir cabals per a medicaments. La relació que donem a continuació és la conferència que pronuncià en l'Interchurch Center a New York, abreuïat i reproduït per la revista *Christianity and Crisis*, 13 juny, 1983, op. 238-242.

El front de guazapa

Durant l'últim any he viscut i treballat en una àrea de El Salvador controlada per forces antigovernamentals, en un lloc nomenat Guazapa: el Front de Guazapa. És un lloc situat a sols 35 milles al nord de San Salvador, de manera que des de les voranes del volcà puc veure fàcilment la ciutat. El Front té 15 per 15 milles, és a dir, més o menys 250 milles quadrades. En aquest Front hi viuen 10.000 civils, dels quals el 40 per cent són menors de 12 anys.

Crec que el que s'esdevé a Guazapa reflecteix el tipus de societat que les forces d'oposició esperen construir algun dia. Fins i tot sota les molt difícils tensions de la revolució, quelcom de veres positiu està succeint. Les tensions perseveren, no cal dir-ho, perquè la regió de Guazapa és un objectiu principal dels atacs governamentals. No puc recordar un sol dia des de juliol de 1982 en el qual l'àrea no hagi estat bombardejada per avions A-37, o hagi estat objecte de trets dels coets de la Cessna Skymasters, o atacat amb metralladores des d'helicopters Huey, tot això subministrat pels Estats Units.

Tot i aquestes tensions, unes trenta escoles bàsiques continuen funcionant en el Front, malgrat que les escoles són les dianes preferides, ja que qualsevol lloc on es reuneix un grup de persones atrau la immediata atenció de l'aviació.

Hi ha també 15 clíniques mèdiques a Guazapa, tantes com poblats té, i dos hospitals, l'un per a la població civil i l'altre per als militars. La cura de la salut és gratuïta. S'ha desenrotllat amb èmfasi en la medicina preventiva i en l'educació dels pacients en condicions, tanmateix, molt primitives. Enguany desenvolupem amb èxit un programa educatiu de salut. S'ha ajudat a construir excusats per al 90 per cent de les cases; s'ha introduït en les escoles programes que recomanen la importància de la higiene—perquè cal controlar les mosques, que duen malalties—, i en general, ajuda als infants a comprendre com es contrauen malalties i de quina manera poden ésser previngudes. El programa inclou treball amb els cuiners de les cuines comunals perquè aprenguin a emprar aliments més recents que no els que els camperols solen usar. S'estan utilitzant fulles de la yuca, papaya, raves, cactus, és a dir, aliments que normalment no s'utilitzen, que són, però, necessaris davant la deficiència de llurs dietes.

El programa inclou tècniques per a produir medicines naturals, perquè qualsevol medicina que s'introdueixi al Front ha de ser contrabandejada amb gran perill -ja que han estat assassinades diverses persones que duïen medicines.

. Per això, doncs, maldem per cercar medicines naturals. Fem un tè de l'escorça i llavors del salze, que té els mateixos ingredients actius que l'aspirina.

. Fem cloroquina—un antipalúdic—, d'escorça d'un cert arbre tal com ho feien els indígenes i espanyols fa centenars d'anys. Fem un antitussigen—un remei contra la tos—d'eucaliptus amb gingebre i d'altres herbes que per ací creixen. Composem un analgèsic primitiu de ço nomenat

"pito", que creix a Mèxic i Centramèrica; un tranquil·litzant suau de fulles de taronja amarga per a combatre l'angoixa.

L'atenció a la salut i a l'educació són únicament dos dels elements de la societat que esta sorgint ací. Crec que en aqueixa Zona hi ha menys mala nutrició que fora d'ella, puix que l'única que veig ací és entre els infants dels refugiats que han vingut de fora. És notable que tot i els bombardejos diaris, el llançament de coets, els metrallaments aeris i les amenaces d'invasió, la població de Guazapa ha augmentat més o menys un miler d'habitants aquest any. Crec que això s'explica pel sentit d'ordre que es respira a Guazapa.

No es dóna aquí el terrorisme d'altres llocs d'El Salvador. No hi ha operatius dels esquadrans de la mort, els quals treuen la gent de llurs cases a mitja nit, i certament, no apareixen per ací cossos decapitats com és la practica en la major part de les àrees fora de Guazapa. D'aquesta manera, la gent arriba allà, preferint enfrontar-se al perill ja conegut dels atacs de l'exercit que als desconeguts perills de les activitats terroristes governamentals.

Hi ha, però, altres raons per les quals jo no veig malnutrició a la zona. Això és perquè els queviures es reparteixen no del tot equitativament, sinó d'acord amb les necessitats. Els nens que estan mal nodrits reben sa quota de llet diària de la col·lectivitat. (Les vaques han de ser munyides als punts més baixos de la zona, on hi ha arbres, perquè els helicòpters les prendrien per diana cada cop que poguessin).

Aquesta llet es distribueix als voltants de la zona entre els infants que més la necessiten. Les 150 terces de peix que el col·lectiu pesquer atrapa diàriament (el Front rodeja un llac gran) es distribueixen de tal manera que les dones embarassades i els ferits—que necessiten més proteïnes—rebin peix quan se'n pot trobar. En general, si tu passes fam, pots estar ben segur que tots els altres estan també famolencs. És una àrea sempre caracteritzada certament per la desnutrició. Hi ha, però menys necessitat que en les altres àrees d'El Salvador controlades pel govern.

També funcionen ací sistemes d'assemblees populars. Cada poble té una Comissió de Justícia i Honor, la qual atén casos i tracta d'arribar a decisions que reflecteixin un concepte de justícia poc o molt cristians, amb reminiscències però, d'altres sistemes i procediments legals que abans tingueren. Cada poble té un Consell Popular. Els reporters em pregunten sempre: "Bé, aquesta gent és escollida?" I els responc: "Realment no són elegits; mai no he vist unes eleccions, la gent, però és seleccionada—així com el pastor d'una església no és elegit sinó seleccionat a través d'un procés, per la seva experiència de capdavanter, d'humanitari, d'expert o respectable. La gent arriba a postures de liderat. Però, certament, he vist en aquests Consells Populars, inclusivament "rebutjar" treballadors d'assistència mèdica, quan els han vist afavorir llurs pròpies famílies, o mostrant més interès propi que per la comunitat. Generalment hi ha set representants en aqueixos Consells: algun del sector d'atenció a la salut, normalment el director de la clínica popular; algun d'educació, probablement el director de l'escola d'allí; algun d'informació; un representant de la força de defensa local—cada poble generalment té una milícia diferent de l'exèrcit guerriller—; un representant de la Comissió de Justícia i Honor i un cap polític, que és com una mena d'alcalde.

Les reunions del poble sovintegen: es discuteixen les prioritats i els problemes. Alguns cops es dóna una solució local; altres, es passen els problemes a institucions més altes perquè es donin solucions en base regional, o en base als interessos de tot el Front, depenent del problema.

De camperols a persones

Mai no em canso de parlar amb els camperols. La meua parla castellana era espantosa quan vaig deixar els EE.UU., i encara és bastant dolenta. No vaig poder aprendre mai la forma subjuntiva a la escola d'idiomes i els salvadorencs són massa amables per a corregir-me. No obstant, he arribat a conèixer la història de la zona, no parlant amb professionals de la història, sinó escoltant les històries dels pacients, d'on ha sorgit una clara visió de la zona.

Una de les fronteres del Front de Guazapa queda únicament a dos o tres milles d'Aguilares; és allí on, abans d'ésser assassinat, el Pare Rutili Grande feia molt del seu treball fundant les comunitats de base. Hi havia també d'altres sacerdots, José Alas i altres que han estat assassinats o que marxaren per a desenrotllar altres Comunitats Cristianes de Base o Grups Cristianes de Reflexió. Les Comunitats Cristianes de Base encara funcionen en gran part.

Els camperols em conten tot això amb gran afecte i sempre m'agrada escoltar-ho. Descriuen el grup de reflexió i sempre recorden que a cadascun se li preguntava què pensava d'un passatge de les Escriptures sobre el qual estaven reflexionant, i com es comparava amb la realitat, i sobre què pot fer cadascú en relació amb això. Invariablement, l'individu que està contant aquesta història es posa a riure i diu: "Era la primera vegada que se'm preguntava el que pensava jo". El camperol salvadorenc està avesat perquè no se'l tingui en compte, avesat a servir; fins i tot abans de la violència física dels soldats o dels esquadrons de la mort, ell estava acostumat a sentir en l'esperit la violència, la qual sovint ignorem en les disputes sobre violència o no-violència: per exemple, a observar com un dels 4 fills, menor de cinc anys, moria lentament de fam.

Segons l'Organització d'Alimentació i Agricultura de les Nacions Unides, el 70 per cent de la gent d'El Salvador va al llit amb menys del consum mínim calòric, cada dia. En una de les primeres discussions sobre el tema, un dels camperols em conta que se li feia difícil alimentar els gossos de la hisenda on ell treballava. Era aquest el seu treball: havia d'alimentar els gossos cada dia amb llet, ell mateix no podia pagar la llet per als seus propis fills. Quan els gossos emmalaltien, ell els havia de dur al veterinari de Suchitoto. Quan, però, els fills estaven malalts de gravetat, ell no podia pagar per a dur-los al doctor; i la hisenda només li oferia la compassió. Mai no havien tingut un doctor, abans de la meua visita.

Vaig interessar-me a El Salvador sobre el que estava passant. Quan els estudiants protestaven, eren acusats de comunistes, i llur Universitat era tancada. Si protestaven estudiants de medicina i metges, aleshores eren classificats com a comunistes, i assassinats i llur Escola de Medicina tancada. Quan sacerdots i monges feren denúncies foren també acusats de ser comunistes i alguns assassinats. A Salinas, Califòrnia, coneguí refugiats que mostraven marques físiques i psicològiques de tortures i brutalitat;

ells oferien un quadre bastant diferent del que, tant el govern nostre com el d'El Salvador, tractaven de mostrar.

Em considero un quàquer i fa alguns anys que em vaig comprometre per la no-violència. M'imagino que hi ha quàquers que no estaran d'acord amb la meva conducta. Jo, però vaig examinar amb tota cura el que el meu compromís havia de significar en el context de la revolució. Si jo pogués prestar serveis mèdics,... bé, puix l'acció mèdica és una acció neutral segons totes les definicions de la Convenció de Ginebra, es tracti de soldats, de presoners de guerra o de civils. Vaig començar a pensar que era important tenir ací un testimoni que pogués veure el que estava succeint, per a relatar-ho als nord-americans des d'una perspectiva que ells poguessin entendre.

Així, doncs, vaig prendre la decisió de treballar allí. Vaig demanar ajudar a la població civil i vaig especificar que volia estar capacitat per comunicar-me, quan fos possible, amb l'exterior, d'una manera no censurada. Durant llarg temps, per suposat, es sospita que jo era un agent de la CIA, crec, però, que això s'ha aclarit i s'ha generat una confiança que m'ha permès comprendre molt del que ací ocorre.

Per exemple, el nostre govern parla d'una tradició de violència a Centramèrica. Succeí el segon dia d'aquesta visita meva als Estats Units. Jo em trobava en l'oficina d'un congressista on hi ha un cartell que mostrava dades comparatives sobre les morts per armes de foc durant 1982: Anglaterra, 8; Japó, 14; Canadà, 26; Alemanya Occidental, 54; Estats Units, 10.640. Fora dels combats i del treball dels esquadrans de la mort, jo simplement no veig això a El Salvador. Crec que és fals explicar la matança com a part de la cultura.

Jo solc preguntar a tot aquell amb qui camino d'un lloc a un altre o amb qui estic algun temps, com ha estat que s'hagi "incorporat". Aquesta és la paraula que usen "unir-se al procés". Un meu amic nomenat Magdaleno, el combatent més vell d'El Salvador, em conta la seva història, que crec que és tan bona com qualsevol altra per a explicar el mite de la violència.

Magdaleno havia anat a una reunió de la Federació Cristiana de Camperols, una de les moltes organitzacions que sorgiren de la situació i de les esperances de les Comunitats Cristianes de Base. La Federació tingué la seva reunió a la que assistí ell: era la seva primera reunió. Posteriorment fou capturat per la policia de seguretat i interrogat sobre quins eren els altres 40 participants de dita reunió. Magdaleno encara conta, fent l'ullet, que ell no tenia ben clar què era la Federació Cristiana de Camperols; sí que sabia, però, que si la policia volia tenir informació sobre cadascun dels presents, aleshores probablement era que la federació anava a fer quelcom de bo. I això li donava valor per a suportar tres dies de tortura intensa; mai no digué els noms de les altres persones. Quan sortí lliure de la presó, Magdaleno tingué d'ésser castrat mèdicament puix li havien penjat pesos cada cop més grans dels seus testicles fins que literalment els hi arrencaren. Sovint he sentit a parlar d'aquesta forma particular de tortura, i diverses persones que conec m'han contat que la dirigia un metge especialista.

Tot i la tortura, Magdaleno encara dubtava si havia d'entrar en el moviment revolucionari. Traslladà la seva família a la "zona controlada" a Guazapa, anà a San Salvador a sol·licitar una audiència amb l'Arquebisbe. Li he sentit contar aquesta història

dues vegades. En ambdues ocasions se li omplien de llàgrimes els seus ulls quan parlava de l'audiència. Quan preguntà a l'Arquebisbe si els cristians podrien usar la violència per a defensar-se, respongué com titubejant: "Si no hi ha altra alternativa". I suposadament, l'Arquebisbe hagué de morir per una bala assassina poc temps després.

El primer cop que vaig entrar a una zona controlada, m'hi porta un noi travessant les línies enemigues—una tasca molt perillosa: el noi tenia dotze anys. Vaig preguntar-li perquè s'havia incorporat. Em conta que ell i els seus germans i germanes veieren com sis soldats violaven a llur mare i li volaven el cervell al seu davant. Aquest noiet no està amarguejat, però sí decidit. Aquest és l'esperit que he trobat en tota la població de Guazapa, i és el que els permet enfrontar les terribles tensions amb esperança en el futur.

De vegades acabo fent conselleria pastoral, tasca per a la qual no estic preparat certament i que em resulta difícil perquè no manejo bé l'idioma. Però, com que els sacerdots han marxat, la gent em demana que el digui si Déu els ha oblidat. És difícil per a ells entendre el que els està passant. Molts dels vells em pregunten perquè els EE.UU. envien avions per a matar-los; i això també és difícil d'entendre. El missatge que duu l'ajuda mèdica, quan es rep, és molt important. Enmig de la bogeria dels nostres atacs i invasions, arriba un petit regal de medicina i ells saben que és de la gent dels Estats Units. Aquest és un missatge distint: entenen que la gent d'un país no és el mateix que el govern d'aquest país. És un impacte que els dóna esperança.

La invasió d'un cantó del Front

A l'octubre em trobava en una petita vila que restà aïllada quan el Batalló Ramón Belloso de l'exèrcit va envair un cantó del Front. Es desplegaren ràpidament i aïllaren el Cantó del Front on es trobava el poblat per a evitar que hi arribessin reforços. Els del poble enviaren la seva milícia, una força de defensa de 40 joves, per a detenir al Belloso fins a l'arribada de la nit. Les evacuacions no es poden fer durant el dia perquè els avions-vigia arriben a veure les línies de civils retirant-se i aleshores llancen llurs propis coets de fòsfor blanc o criden els bombarders A-37.

La força defensiva realitza molt bé el seu treball perquè sabien què passaria si els soldats arribaven al poble abans que enfosquís. Cadascun, amb molta eficàcia i silenci, realitzà aquest dia el treball: empaquetant les llavors i els queviures que volien endur-se fins a la propera collita, enterrant algunes coses i amagant després també els animals domèstics. Les dones treballaven preparant les truites, perquè fóra l'únic que ens alimentaria a la muntanya. El mestre de l'escola empaqueta els llapis i llibres de notes—un per a cadascun dels alumnes—i els tres llibres de text per als tres graus. Els treballadors d'assistència mèdica prepararen les benes i el material clínic per a poder-lo evacuar. Una de les meves obligacions aquest dia fou la de preparar còctels tranquilitzants per als infants que han de ser drogats durant l'evacuació.

Cap a les cinc de la tarda els soldats governamentals eren ja molt a prop i començaren a tirar morters en direcció del poble, la gent, però resta encara amagant-se en les trinxeres i refugis antibombes que hi ha al costat de cada casa. A les 6.30, aproximadament una hora i mitja després, començaren a evacuar, amb gran disciplina, sense utilitzar llums. Els homes portaven aigua i potser algun matxet o qualsevol eina o cosa que volguessin

guardar. Les dones portaven les truites i altres aliments; els nois més grandets es carregaven els més menuts, que en aquesta hora ja havien pres els còctels de valium per a evitar que ploessin, perquè havien de passar exactament sota el turó des del qual les forces del govern estaven disparant morters.

Més tard, aquella nit, vaig retirar-me amb les forces de defensa mentre cobrien la retirada dels civils. Durant dos dies i mig ens amagarem als turons, observant el fum del poble durant l'atac armat. Per a mi, fou aquest un moment ben estrany. Algú m'havia manllevat una ràdio amb la qual podíem mantenir-nos informats dels moviments de la tropa, perquè això és comunicat diverses vegades des de San Salvador. Aquest dissabte per la nit, vaig captar un partit de futbol de Notre Dame, amb 60.000 espectadors que l'animaven. M'imagino que estaven menjant entrepans i prenent cervesa,—cosa que jo no hauria rebutjat—, era, però, una gran contradicció amb el món en que vivim. Jo estava en un grup de 50 civils, esperant que els soldats no anessin a perseguir-los i a exterminar-los com és habitual quan els troben.

Retornarem al poble dos dies i mig després per a trobar-lo destruït en la major part. L'únic inusual era que no havien estat cremades les cases. Aquestes eren de maons sense coure i els travessers del sostre són de fusta, això vol temps per a incendiar-les. Aparentment estaven massa enfeïnats cercant botí. També pot ésser que tinguessin por de quedar aïllats i que les guerrilles enviessin reforços de les tropes regulars. Havien, però, descobert la major part de les coses que estaven molt ben enterrades. No sé si empren cans o simplement saben com cercar-ho tot.

La gent del poble ja hi esta acostumada; hi ha hagut 12 grans invasions a Guazapa en els darrers dos anys i mig. El que fou de veres extraordinari en aquest cas de les tropes de Belloso, comparat amb els altres soldats que han envaït, fou la minuciositat de llur capacitat destructiva. Cada forquilla tenia les burxes trencades, tota cullera trencada, cada tassa i paella tenia un forat de bala al centre, tots els mobles desfets, cada foto de família esquincada. Realment no vaig sentir cap plor, solament una mena d'acceptació silenciosa, fins que una família descobrí tots els quadres dels sants, profanats. Ells generalment tenen quadres del Sagrat Cor o de la Verge Maria o d'altres figures religioses en les parets de llurs cases de rajoles de fang cuit. Els animals domèstics estaven morts, llençats per tot arreu.

En mig de tot això jo també vaig trobar un pacient al qui havia arribat a estimar molt, un home nomenat Miquel. En Miquel tenia 76 anys i havia esta un malalt regular meu. Jo havia visitat aquest poble cada dues setmanes per a ensenyar als assistents de salut i per a supervisar l'elaboració de medicaments naturals i per a veure els casos més difícils. En Miquel havia tingut un tractament de quatre aspirines cada dues setmanes—això era tot el que podien consumir—, però li havíem ensenyat a fer-se un te dos cops al dia de l'escorça de salze per a calmar els dolors de l'artritis aguda. El dia de l'evacuació li preguntava si li calia assistència perquè hauria d'ésser transportat. Ell digué que ja estava cansat de fugir i que res no li podrien fer a un home vell. Els tres que érem allí no haguérem de dir-nos res: sabíem que estàvem oint un home que era ja llest per a morir. Quan començaren a caure els morters, els joves que devien haver-lo carregat el perderen de vista en la confusió i ell realment s'amagà perquè no volia ser una càrrega. Per a poder-lo evacuar l'haurien d'haver portat en una hamaca penjada en vares de bambú.

Trobàrem el cos d'en Miquel al nostre retorn. Els seus braços havien estat retorçats, gairebé arrencats, abans de matar-lo. Li metrallaren l'abdomen i l'abandonaren, el que significa que morí amb una mort lenta i dolorosa. Això és el que passa si els soldats atrapen un civil; i tothom ho sap.

Quan escric l'història prenatal abunden les històries de matances. Si pregunto a una dona de 40 anys quants embarassos ha tingut, potser que respondrà: diguem, deu. I si li pregunto quants avortaments o pèrdues ha tingut, ella pot dir tres. I si li pregunto quants nens viuen ella pot ben bé dir quatre... Per a saber si hi ha hagut problemes prenatals, pregunto "que passa amb els altres?" La resposta, invariablement, és que han estat exterminats en aquesta o l'altra matança o que ells estaven en una casa i els soldats la rodejaren i cremaren, o em conten qualsevol de les moltes matances que han succeït pels voltants de Guazapa.

Els presoners

Tinc algunes responsabilitats molt interessants. M'han fet el "contacte" amb la Creu Roja Internacional per a adobar el que concerneix al lliurament de presoners de guerra. D'aquesta manera he aconseguit conèixer presoners de guerra, algun cop de només 14 anys, que estan lluitant amb l'exercit perquè han estat reclutats. Admeten haver assassinat dones i nens perquè els han ensenyat que les dones són fàbriques per a produir més guerrillers i que els infants són la llavor de la guerrilla que ha de ser eliminada. Diuen ells que tenen por de desertar, perquè és sabut que les famílies dels desertors són alguns cops assassinades. Molts joves, però, si que es queden a Guazapa. Un dels primers que vaig aconseguir conèixer bé era un "Evangelista", un protestant. Volia escriure a la seva congregació més que a la seva família, però la Convenció de Ginebra especifica clarament que als presoners sols els és permès escriure a llurs famílies. Negociàrem amb la Creu Roja de manera que pogués escriure a la seva família a través de la congregació. Ell demanava que la carta fos llegida en els serveis religiosos pel ministre, perquè sabia que la família podria ser assassinada pel que feia ell, i desitjava que la congregació els protegís. Així explicava que no era comunista sinó cristià i que havia vist practicar el cristianisme a Guazapa més que el que havia experimentat en qualsevol altre lloc; per això, es veia obligat a quedar-se i a ajudar a construir la societat. Volia que la congregació curés de la seva família i que entengués la raó per la qual no tornar a l'exercit regular.

Els presoners que tornen contenen el que han vist. Els presoners de guerra es mantenen en llars i arriben a conèixer les famílies. Van a serveis religiosos, escoles, clíniques—coses que no existeixen fora d'allí—. Això fa un pregon efecte. I ha estat una forta raó que explica la tremenda baixa en la moral que s'ha estat donant en l'exèrcit des de fa nou mesos. Havien estat entrenats per a lluitar fins a la mort ja que els havien dit que la guerrilla els torturaria si els capturava vius, i que els presoners de guerra que havien estat deixats lliures abans no havien tornat vius perquè la guerrilla, els explicava el govern, els matava. Altres presoners de guerra deien que era el govern qui els matava perquè temia que tornessin com a col·laboradors o perquè eren covards ja que havien sobreviscut. Quan, però els presoners foren lliurats a la Creu Roja i començaren a retornar a llurs unitats contant la veritat del que ells havien vist, altres soldats començaren a rendir-se en nombre cada cop major.

La guerrilla lluita, certament amb megàfons. Em feu gràcia veure una foto a la revista TIME, la qual mostrava un guerriller amb megàfon amb la llegenda "Guerrillero arengando a la población". Sí, ells expliquen als soldats que han de rendir-se per a no perdre llurs vides innecessàriament tot defensant l'oligarquia. Diuen que respectaran llurs vides, que són víctimes d'un sistema i que seran lliurats a la Creu Roja Internacional si es rendeixen. A la tardor començaren a rendir-se en grups de 30 a 40; pel desembre una companyia sencera de 105 homes amb tots els oficials es rendí; durant el gener i febrer la guerrilla capturà el mateix nombre de presoners que havia capturat en els darrers sis mesos. En aquests moments això continua. Jo no crec que, sigui quina sigui la quantitat d'entrenadors o ajuda militar nord-americana, tinguin la capacitat de guanyar una victòria militar. L'únic que aconseguirà serà fer-ho tot molt més sagnant.

© *Cristianisme i Justícia*, Roger de Llúria 13, 08010 Barcelona
Telf: 93 317 23 38; Fax: 93 317 10 94; correu-e:
espinal@redestb.es; <http://www.fespinal.com>